

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	142
Land:	Belarus (Hviderusland)
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartemente
Titel:	Mänskliga rättigheter i Vitryslan 2011.
Udgivet:	12. juni 2012
Optaget på baggrundsmaterialet:	10. september 2012

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en översiktlig sammanställning över hur de mänskliga rättigheterna efterlevs, grundad på den svenska ambassadens bedömningar.

Rapporten kan inte ge en fullständig bild. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Vitryssland 2011

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Respekten för de mänskliga rättigheterna i Vitryssland har inte förbättrats under 2011. De förhoppningar om en demokratisering av samhällsklimatet som väcktes inför det senaste presidentvalet slogs sönder på valdagen den 19 december 2010, och en skugga av denna händelse har vilat över Vitryssland under hela 2011. Generellt kan sägas att repressionen mot oliktankande, inklusive människorättsorganisationer, har ökat och även delvis antagit nya former.

Omfattningen av repressionen efter presidentvalet illustreras väl av vad som hände med dem som ställde upp i valet. Av de tio kandidaterna frihetsberövades sex direkt efter valet. Två andra utsattes för påtryckningar i syfte att förmå dem att göra publika avståndstaganden från det som myndigheterna kallat ett ”organiserat massuppror”, men som av utomstående bedömare karaktäriserats som en fredlig manifestation mot valfusket. En av kandidaterna misshandlades allvarligt på valdagen av oidentifierade personer.

Under början av 2011 var det civila samhället i Vitryssland närmast förlamat av konsekvenserna av myndigheternas agerande, som drabbade alla oberoende krafter i samhället, inklusive människorättsorganisationer, fria medier och politiska oppositionspartier. Några av de fängslade presidentkandidaterna sattes senare i husarrest och en av dessa har sedermera flytt landet. Våren 2011 karaktäriserades av förberedelser för och genomförande av, en rad kontroversiella och av EU starkt kritiserade rättegångar mot fem presidentkandidater och deras medarbetare, men också mot journalister och andra personer som befann sig på torget där protesterna skedde under valdagen. Tre kandidater dömdes sedermera till långvariga fängelsestraff, medan de två andra dömdes till villkorliga domar. Människorättsorganisationer i Vitryssland och

omvärlden kom att betrakta dessa som politiska fångar. Även EU menar att det finns politiska fångar i Vitryssland.

Under sommaren inleddes på nytt stora folkliga gatuprotester runtom i Vitryssland, vilka delvis var inspirerade av den drastiskt försämrade ekonomiska situationen. Information spreds via internet och protesterna engagerade nya protestgrupper, framför allt ungdomar. I ett försök att minska risken för konfrontation användes inga plakater eller banderoller, istället klappade man händer eller vandrade tyst genom centrala Minsk och andra städer. Dessa ”tysta demonstrationer” stoppades brutalt av polis och säkerhetstjänst och ebbade därefter ut.

Myndigheternas uppmärksamhet riktades under sommaren även mot oberoende media, men hoten om stängning som hängde över några tidningar realiserades aldrig. Situationen vad gäller mediefriheten i Vitryssland är inte tillfredsställande, men främst tack vare internet finns fortsatt tillgång till oberoende information. De vitryska människorättsorganisationer som både före och efter presidentvalet ägnat sig åt att dokumentera övergrepp mot de mänskliga rättigheterna väckt stor irritation hos myndigheterna och utsattes för kampanjer. På hösten dömdes Ales Bjeljatski, ordförande i den icke-registrerade människorättsorganisationen Vjasna till 4,5 års fängelse för att personligen ha mottagit finansiella medel från utlandet och därmed begått skattebrott. Domen blev föremål för omvärldens protester och lämnade djupa spår inom det vitryska civila samhället.

Dödsstraffet fortsätter att tillämpas i Vitryssland, om än mer sällan än tidigare. Under hösten fick rättegången mot de två män som anklagades för bombdådet i Minsk i april 2011 stor uppmärksamhet och satte igång en debatt om dödsstraffet.

På lagstiftningsområdet skedde under hösten försämringar som ytterligare begränsar mötes- och föreningsfriheten. Detta kan delvis ses som ett svar på de nya protestmetoder som oppositionen började tillämpa under sommaren och ett utslag av myndigheternas behov av lagstiftning som ger juridisk grund för ingripanden. Det existerande repressiva regelverket tillämpas inte systematiskt, men hotet om våld, frihetsberövande och försämrade karriärmöjligheter är ständigt närvarande. Det kan därför sammantaget sägas att det fortsatt föreligger begränsade möjligheter för medborgarna i Vitryssland att reellt utöva sina demokratiska fri- och rättigheter. I och med den ekonomiska kris som drabbade Vitryssland under 2011 har stora grupper fått sin levnadsstandard sänkt, vilket gjort att förtroendet rubbats för myndigheternas förmåga att garantera ekonomisk stabilitet och välbefinnande.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Vitryssland övertog efter självständigheten de av den vitryska sovjetrepubliken tidigare ratificerade konventionerna. Landet har hittills ratificerat de flesta centrala konventionerna gällande mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt, dock inte det om avskaffande av dödsstraffet.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* – dock inte det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*, samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* – dock inte det fakultativa protokollet om att förebygga tortyr.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*, samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn.
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967.

Vitryssland släpar efter med rapporteringen till flera av konventionerna, ibland med flera år, och har inte undertecknat konventionen mot påtvingade försvinnanden, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (ICC).

Vitryssland tillhör den grupp länder för vilka mandaten för de särskilda FN-rapportörerna om mänskliga rättigheter inte förnyades under den översyn som gjordes 2007-2008, eftersom landet motsatte sig en förlängning av mandatet.

Det vitryska parlamentet framtogs 1997 sin gäststatus i Europarådets parlamentariska församling (PACE), vilket bekräftades 1998, då det beslutades att formellt suspendera Vitrysslands ansökan om medlemskap i Europarådet. Vitryssland har inte ratificerat den europeiska konventionen om skydd för de

mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. I april 2010 beslöt PACE att suspendera aktiviteter som inkluderar högnivåkontakter med Vitrysslands parlament och regering. Beslutet var en följd av brist både på framsteg gentemot Europarådets standarder och på politisk vilja från vitryska myndigheter.

Den formaliserade dialogen om mänskliga rättigheter mellan EU och Vitryssland har hittills endast kunnat genomföras vid ett tillfälle (i juni 2009) eftersom Vitryssland hittills motsatt sig EU:s princip om att vartannat dialogmöte ska äga rum på plats i Vitryssland.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Ett antal prominenta personer med band till oppositionen har spårlost försvunnit under Aljaksandr Lukasjenkas tid vid makten. Under 1999 försvann den förre inrikesministern Jury Zacharenka, vice talmannen i det upplösta parlamentet Viktor Hantjar samt dennes affärskollega Anatol Krasouski. Journalisten och fotografen Dzmitry Zavadski försvann nära flygplatsen i Minsk i juli 2000. De rättsliga undersökningarna har gått mycket långsamt, och myndigheterna förefaller inte vara intresserade av att lösa fallen. Två utredare har flytt utomlands av rädsla för repressalier efter att de funnit kopplingar mellan försvinnandena och en särskild ”dödsskvadron” inom inrikesministeriet. Dessa försvinnanden utgör fortfarande ett öppet sår för många inom den vitryska oppositionen och det civila samhället. Våren 2004 antog PACE den så kallade Pourgourides-rapporten om politiskt motiverade försvinnanden i Vitryssland. Denna rapport gav internationellt ökad politisk sprängkraft åt frågan och föranledde viseringssanktioner från EU och USA gentemot fyra vitryska myndighetspersoner som misstänks vara ansvariga för försvinnandena.

Den vitryska konstitutionen förbjuder tortyr, liksom grymma, omänskliga och förnedrande bestraffningar. Under 2011 har trovärdiga uppgifter förekommit om bruk av tortyr mot fängslade och häktade i Vitryssland. Det finns exempelvis information om att vissa av de politiska fångarna i landet satts under stark press, inklusive fysiska påtryckningar, för att förmås skriva under ansökningar om benådning för påstådda brott.

Den 25 november 2011 kritiserade FN:s tortyrkommitté Vitryssland på basis av anklagelser om tortyr och uppmanade den vitryska regimen att ingripa mot användandet av tortyr i landet.

Förhållandena på fängelser och andra slutna anstalter, vilka ofta är överfulla, kan sägas hålla ungefär samma standard som rådde på sovjettiden. Det finns uppgifter om att personer som arresterats på politiska grunder ibland placeras i celler tillsammans med fångar som dömts för våldsbrott, liksom att personer placeras i isoleringscell under längre perioder. Vitryssland tillhör de länder med absolut högst andel av befolkningen som är intagen på fängelser eller på annat sätt är frihetsberövad. Den officiella siffran är 0,4 procent, men det finns skäl att tro att den egentligen är högre (för Sverige är siffran 0,08 procent).

4. Dödsstraff

Dödsstraff är tillåtet enligt den vitryska konstitutionen och kan utdömas för brott som landsförräderi, spionage, terrorism, mord och grov våldtäkt. Personer under 18 år och kvinnor kan inte dömas till döden.

Statistiken över hur ofta dödsstraff tillämpas är normalt inte offentlig, vilket gör det svårt att få säkerställd information om antalet dödsdomar och antalet verkställda dödsstraff. Under 1990-talet utdömdes dödsstraffet så ofta som 20-50 gånger per år, men på senare år har det använts mer sällan, i första hand vid seriemord eller grova rån mord.

Enligt publicerad statistik har under den senaste tioårsperioden årligen mellan två och nio dödsdomar vunnit laga kraft i Vitryssland. Under 2011 har åtminstone två personer avrättats. Den vitryska straffrättsliga lagstiftningen stipulerar att den avrättades kropp inte ska lämnas ut och att inte heller begravningsplatsen ska meddelas de anhöriga. Det är en formulering som enligt människorättsorganisationer inte är förenlig med den internationella konventionen om civila och politiska rättigheter (ICCPR), en konvention som Vitryssland har undertecknat (se ovan under 2).

Frågan om ett moratorium för tillämpningen av dödsstraffet har diskuterats i Vitryssland under senare tid och även behandlats av konstitutionsdomstolen och en arbetsgrupp i parlamentet. Konstitutionellt sett gäller att presidenten eller parlamentet kan besluta om ett sådant moratorium. Enligt vitryska myndighetsföreträdare måste däremot ett avskaffande av dödsstraffet föregås av en folkomröstning, eftersom dödsstraffet fick stöd av en majoritet i en folkomröstning 1996. Med tanke på att det handlade om en rådgivande folkomröstning hävdar dock vissa experter att detta inte vore nödvändigt.

I slutet av 2011 dömdes två unga män till döden i ett mycket uppmärksammat terroristmål efter en explosion i Minsk tunnelbana den 11 april 2011 som dödade 15 personer. De båda avrättades i mars 2012, trots att en av de dömda hade inlämnat en nådeansökan och vänt sig till FN:s råd för mänskliga rättigheter. Eftersom rättegången gavs stort utrymme i media och inte fördes

bakom lyckta dörrar, vilket annars är vanligt, ledde dödsdomarna till en intensiv debatt och det finns tecken som tyder på att det folkliga stödet för dödsstraffet har sjunkit i Vitryssland under 2011.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

En person får vid misstanke om brott som regel vara anhållen i högst tre dagar, samt i vissa fall ytterligare sju dagar. För administrativa förseelser är tiden tre timmar till tre dagar. En åklagare beslutar om anhållande varefter häktningsbeslut måste utfärdas, vilket också görs av åklagare. Häktningstiden får normalt inte överstiga två månader, men kan förlängas till 18 månader av riksåklagaren. Under tiden har den häktade rätt till advokathjälp. Statistik över den genomsnittliga häktningstiden och antalet häktade är inte tillgänglig.

Flera oppositionspolitiker, journalister, människorättsförsvarare och ungdomsaktivister frihetsberövades under 2011, anklagade för deltagande i eller organisering av de så kallade massoroligheterna i samband med protesterna efter presidentvalet den 19 december 2011. Bland dem fanns sex av de totalt tio presidentkandidaterna. Under vårvintern 2011 genomfördes ett stort antal kontroversiella rättegångar kopplade till händelserna i december och totalt dömdes mer än 40 personer till olika fängelsestraff. Rättegångarna kritiserades för att inte ta hänsyn till det faktiska händelseförloppet och kan i de flesta fall anses vara politiskt motiverade. I det fall de dömda verkligen hade vållat skada på dörrarna till regeringsbyggnaden (något som av många anses vara resultatet av en provokation) ansågs de utdömda straffen inte stå i proportion till brottet. Majoriteten av de dömda har sedermera släppts, men har ofta någon form av villkorlig dom hängande över sig, ibland i kombination med begränsad rörelsefrihet. Detta gör att dessa personer riskerar att åter hamna i fängelse om de bryter mot regelverket eller döms skyldiga även till mindre förseelser. Internationella människorättsorganisationer bedömer att Vitryssland idag har ett tiotal politiska fångar.

Under sommaren 2011 upplöstes flera demonstrationer med våld i samband med de så kallade tysta protesterna mot regimen. Detta trots att demonstranterna formellt inte bröt mot någon lagstiftning – istället för politiska slagord klappade de händerna, stampade med fötterna eller bara vandrade i stora klungor på gatorna i Minsk, men också i flera andra städer i landet. Vidare inträffade under hösten ett uppmärksammat fall av tillfälligt bortförande – tre ukrainska kvinnliga aktivister som hade protesterat med bar överkropp utanför KGB i Minsk fördes bort av civilklädda personer och utsattes under en hel natt för förnedrande behandling samt hot om sexuellt våld.

Inrikes eller utrikes reserestriktioner, liksom landsförvisning, omnämns inte i konstitutionen, men tillämpas ändå till viss del. Det finns av allt att döma en lista med ett hundratal oppositionella som är förbjudna att lämna landet. Listan tycks dock inte tillämpas konsekvent. Vitryska myndigheter för också listor över personer som misstänks för allvarliga brott i förundersökningar, men även sådana som underlåter att betala underhåll. Dessa personer tillåts normalt inte resa utomlands. Ett stort antal anställda inom vissa myndigheter, i synnerhet säkerhetstjänsten, har normalt inte rätt att lämna landet utan särskilt tillstånd.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Konstitutionen garanterar ett självständigt rättssystem, men i realiteten är rättssäkerheten bristfällig och har inte förbättrats sedan den senaste rapporten om mänskliga rättigheter publicerades (2011). Enskilda medborgare är ofta utlämnade åt myndighetspersoners godtycke, och rättssystemet är inte i alla situationer tillräckligt självständigt för att försvara medborgarnas rättigheter. Vitryssland har ingen ombudsmannainstitution.

Presidenten tillsätter, i enlighet med konstitutionsförändringarna från 1996, ordförandena i såväl Konstitutionsdomstolen som Högsta domstolen samt även hälften av domarna i den förra och samtliga i den senare. Presidenten utnämner också alla distriktsdomare och militärdomare. Domstolarna kan således inte betraktas som självständiga från den exekutiva makten. I flera av de uppmärksammade politiska rättegångarna har det varit uppenbart att fällande domar beställts uppifrån. Advokater måste enligt ett presidentdekret tillhöra advokatsamfundet, vilket kontrolleras hårt av justitieministeriet samt säkerhetstjänsten. Flera advokater som företrätt oppositionella har uteslutits ur advokatsamfundet under 2011.

Den vitryska förvaltningen kännetecknas av en avsaknad av transparens och ansvarsutkrävande. Tjänstemän har ofta mycket liten beslutsautonomi, vilket resulterar i omständliga och utdragna byråkratiska processer. För den enskilde innebär detta ofta att det är svårt att få klara besked om var och hur ett ärende ska hanteras. Vidare är lönerna relativt låga i förvaltningen och korruptionen bedöms vara betydande – Vitryssland finns på plats 143 av 183 länder på Transparency Internationals index för korruption för 2011. Det internationellt kritiserade systemet med ettåriga förordnanden i statsförvaltningen skapar också en stor osäkerhet och beslutsrädsla bland tjänstemännen.

Politiseringen av myndighetsarbetet, i kombination med oförutsägbarheten och korruptionen, innebär att den enskilde medborgaren i Vitryssland ofta känner en misstro mot den offentliga förvaltningen, inte minst gentemot domstolarna.

Med ovanstående i beaktande blir bedömningen att principen om en fungerande rättsstat inte kan sägas råda i Vitryssland.

7. Strafffrihet

Poliser och andra företrädare för rättsvårdande organ straffas för begångna övergrepp, men när brottsoffren är aktiva i den politiska oppositionen råder inte sällan strafffrihet för de som bär ansvar för brotten.

Vidare kan nämnas att presidenten har rätt att utfärda amnesti vilket han normalt utnyttjar en gång per år.

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Det fria ordet i Vitryssland är alltså starkt begränsat trots konstitutionella garantier för press- och yttrandefriheten. Statliga mediers dominans är mycket stark vad gäller nyhetsmedia. Reportrar utan gränser rankade Vitryssland bland de 25 sämsta länderna i världen under 2011, och Freedom House har nyligen placerat landet på plats 193 av 197 länder vad gäller pressfrihet. Lagen om förtal av presidenten används sällan men tillräckligt ofta för att skapa självcensur. Under 2011 uppmärksammades åtalet mot en korrespondent för en polsk dagstidning, han fälldes och dömdes till tre års villkorligt fängelse. Under 2011 hotades två dagstidningar (Narodnaja Volja och Nasja Niva) av stängning efter varningar från informationsministeriet om ”inkorrekt rapportering”, men tidningarna stängdes i slutändan inte. Däremot stängdes den icke-statliga radiostationen Autaradyjo i januari 2011 efter att ha publicerat en kampanjreklam för oppositionella kandidater inför presidentvalet. Vidare hindras alltså ett tiotal oberoende tidningar från tillträde till de dominerande statliga distributions- eller prenumerationsnäten, vilket gör det svårt att öka upplagan. Oberoende tidningar utsätts också för ekonomiska påtryckningsmedel, vilket är ett minst lika allvarligt hot deras existens. De flesta oberoende tidningar har inga reklamintäkter, eftersom vitryska företag som placerar annonser i dessa tidningar riskerar repressalier från myndigheterna.

Några oberoende inhemska etermedier med kritiskt granskande nyhets- och samhällsprogram existerar inte i Vitryssland. Statstelevisionen har monopol som vitryskt tv-medium. De tre ryska kanaler som kan ses i så gott som hela landet är relativt populära men visar sällan någon öppet kritisk rapportering från Vitryssland. Icke-statlig FM-radio sänder uteslutande musik- och underhållningsprogram. Oberoende radiosändningar kan endast tas in via kort- och mellanvågssändningar från radiostationer i Litauen och Polen. Det polskstödda tv-projektet Belsat inledde sina sändningar via satellit i december

2007, men dess journalister har inte getts ackrediteringar för att arbeta i Vitryssland och riskerar ständigt att utsättas för repressalier.

Internetanvändningen har en stark tillväxt i Vitryssland. Internationell statistik visar att landet har högst internetanvändning i forna Sovjetunionen med undantag av de baltiska staterna. Emellertid omfattar den tillväxten än så länge i huvudsak ungdomar bosatta i städer. Tillgången till internet i Vitryssland är fortsatt i praktiken relativt fri. Befintlig lagstiftning innehåller flera repressiva inslag, men dessa tillämpas endast selektivt. Anonymiteten och integriteten på nätet är ett problem då man på internetkaféer måste visa pass för att få använda en dator.

Mobiltelefonanvändningen i Vitryssland är även den välutbredd. Sociala medier spelade en avgörande roll under organiseringen av de tysta protesterna sommaren 2011, vilket också ledde till att myndigheterna stängde ner populära sociala medier tillfälligt. Det finns trovärdiga uppgifter om att många regimkritikers mobiltelefoner avlyssnas av säkerhetstjänsten.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfrihet garanteras formellt i Vitryssland, men liksom i fallet med yttrande- och pressfriheten är tillämpningen inkonsekvent.

Omfattande och oklara procedurregler för registrering och redovisning samt en godtycklig tillämpning av dessa slukar en betydande del av frivilligorganisationernas resurser. Vid minsta överträdelse medger lagen att myndigheterna kan lägga ner organisationens verksamhet i upp till sex månader och i vissa fall likvidera (avregistrera) organisationen. Den kända människorättsorganisationen Vjasna har efter likvidation flera gånger misslyckats med att försöka legalisera sin verksamhet. Vjasnas ordförande Ales Bjaljatski dömdes i november 2011 till 4,5 års fängelse för skattebrott efter det att domstolen funnit att de finansiella medel som förvarades på ett konto i hans namn i en utländsk bank var att betrakta som personlig inkomst och att han därför borde ha betalat skatt för dem. Internationella organisationer för mänskliga rättigheter anser att Bjaljatski är en politisk fånge.

Ett av de allvarligaste problemen för föreningsfriheten i Vitryssland är paragraf 193:1 i strafflagen, vilken gör det straffbart att agera i namn av en ”icke-registrerad organisation”. Maximistraffet för detta är två års fängelse. Lagen tillämpas inte konsekvent, men existensen av dylika lagar är ofta tillräcklig för att dämpa människors vilja till engagemang i det civila samhället och politiska aktiviteter.

Människor som är politiskt aktiva eller engagerade i andra samhällsfrågor möter inte sällan problem hos sina arbetsgivare. Studenter som deltagit i regeringskritiska aktiviteter, till exempel demonstrationer, har blivit avstängda från universitetet, haft svårt att ta ut sin examen eller blivit nekade plats på studenthem. Under 2011 års första månader drabbade detta många studenter som protesterat i samband med presidentvalet den 19 december 2010.

Under 2011 antogs lagstiftning som ytterligare begränsar förenings- och mötesfriheterna. Det rör sig dels om lagstiftning om så kallade massevenemang, det vill säga offentliga möten, dels om lagstiftning som ytterligare försvårar för politiska partier och civilsamhällesorganisationer att ta emot utländsk finansiering. Skärpningen avseende evenemang kan ses som en följd av de fredliga tysta protester som genomfördes sommaren 2011. Det är numera bland annat olagligt att uppmana till samling på allmän plats, oavsett om man på platsen avser skandera, visa plakater, klappa händer eller bara stå tyst.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Uppskattningsvis 70 procent av befolkningen i Vitryssland är ortodox kristen, medan knappt 20 procent bekänner sig till den romersk-katolska läran. I dessa procenttal döljer sig dock en stor andel passiva, icke-troende grupper. Det finns också ett relativt stort antal aktiva evangelisk-lutherska församlingar, bland annat baptister och pingstvännar. Religionsfrihet råder enligt konstitutionen och Vitryssland saknar statskyrka. Likväl har religiösa samfund – förutom den ortodoxa kyrkan, vilken favoriseras av statsmakten – vittnat om svårigheter. Detta gäller bland annat enskilda katolska präster, men framför allt västliga evangeliska samfund som försökt etablera sig i Vitryssland.

Landets religionslagstiftning identifierar, vid sidan av ortodoxin, fyra religioner av historisk betydelse för Vitryssland, nämligen romersk katolicism, ortodox judendom, sunniislam och den evangelisk-lutherska kyrkan.

Den vitryska ortodoxa kyrkans gynnade ställning stärktes ytterligare av ett så kallat konkordat (avtal) som metropoliten (ortodox kyrklig ledare) har slutit med regeringen. I konkordatet konstateras att den ortodoxa kyrkan står i ett särskilt förhållande till staten och att samarbete mellan kyrkan och staten på bland annat utbildningsområdet bör främjas. En rad ministerier och offentliga organ som kyrkan avses samarbeta med nämns vidare i avtalet. Sedan 2007 förs diskussioner om ett liknande konkordat med den katolska kyrkan, men detta har inte avslutats. Den muslimska minoriteten i Vitryssland är relativt liten och består framförallt av en grupp etniska tatarer med rötter i landet sedan 1000-talet.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Den 26 augusti 1991 förklarade Vitryssland sig självständigt efter att tidigare ha varit en del av Sovjetunionen. Efter ett par lugna år ökade den politiska splittningen samtidigt som den ekonomiska situationen förvärrades. I presidentvalet 1994 vann den populistiske Aljaksandr Lukasjenka på ett antikorrupsionsbudskap, varefter han konsekvent har utökat sina maktbefogenheter. Den vitryska författningen fick sin nuvarande form efter en hårt kritiserad folkomröstning i november 1996. Folkomröstningen hade rådgivande karaktär, men resultatet genomdrevs ändå av presidenten mot parlamentets uttryckliga vilja.

Presidenten är statschef och väljs i direkta val till en ämbetsperiod om fem år. Efter en folkomröstning 2004 begränsar den vitryska konstitutionen inte längre antalet mandatperioder för presidenten. Nästan all makt är koncentrerad till presidenten, som kontrollerar den verkställande makten genom att utnämna och avsätta regeringsmedlemmar och guvernörer, men även en lång rad andra utnämningar på lägre nivå måste godkännas av presidenten. Han är därtill överbefälhavare för de väpnade styrkorna och leder det nationella säkerhetsrådet. Presidenten kan utfärda dekret (förfordningar), vilka sedan 1996 har ställning som lag. Presidentens makt över domstolsväsendet och säkerhetspolisen är mycket stor, vilket medför omfattande möjligheter att kontrollera den egna befolkningen. Ekonomiskt sett har presidenten stort inflytande genom att den vitryska ekonomin fortfarande domineras av statliga företag och planekonomiskt tänkande. Enligt konstitutionen kan presidenten ställas inför riks rätt och avsättas om denne brutit mot författningen eller gjort sig skyldig till brott, förutsatt att två tredjedelar av parlamentet röstar för detta.

Parlamentet har två kamrar: Representanthuset och Republikrådet. Representanthuset har 110 ledamöter, vilka utses i allmänna val. Av de 64 ledamöterna i Republikrådet utses åtta av presidenten och övriga av regionala instanser. Den lagstiftande makten har mot bakgrund av presidentens starka maktposition en svag ställning.

Antalet kvinnor i Representanthuset har ökat kraftigt sedan 2004 och ligger sedan valet 2008 över 30 procent.

Den 19 december 2010 hölls presidentval i Vitryssland. Valet innebar en markant tillbakagång vad gäller respekten för demokratiska fri- och rättigheter i landet. Under valkvällen upplöstes de stora fredliga demonstrationerna med våld av polis och specialtrupper. Många demonstranter, inklusive flera presidentkandidater och journalister, utsattes för brutalt polisivåld. En oppositionell presidentkandidat misshandlades så svårt att han förlorade medvetandet. Omkring 600 personer arresterades under och efter

valdagskvällen. Åtal för deltagande i eller planering av massoroligheter väcktes sedermera och ledde till längre fängelsestraff (se ovan under 5). Inga systematiska förbättringar kunde observeras vad gäller själva valprocessen, som enligt OSSE:s valövervakningsmission inte levde upp till demokratiska standarder. De problem som lyfts fram är framför allt den icke-representativa sammansättningen av valkommissionerna, avsaknaden av insyn i rösträkningen samt oegentligheter kring det förtida röstandet. Vissa förbättringar av proceduren för att samla in namnunderskrifter och regelverket vad gäller valagitation kunde observeras under den första delen av valkampanjen.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Rätten att bilda fackföreningar och strejkrätten omnämns i konstitutionen och gäller alla, med undantag för säkerhetstjänsten och försvaret. Den oberoende fackföreningsrörelsen är svag och motarbetas av myndigheterna. Vitryssland har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter: föreningsfrihet och förhandlingsrätt (konvention 87 och 98), icke diskriminering i arbetslivet (konvention 100 och 111), förbud mot tvångsarbete (konvention 29 och 105) samt förbud mot barnarbete (konvention 138 och 182). Det är emellertid klarlagt att vissa av dessa inte tillämpas i praktiken.

Det förekommer ibland mindre demonstrationer och kortare strejker i protest mot eftersläpande löner i den statliga sektorn och nedskärningar av de sociala förmånerna, men inte sällan sätter myndigheterna käppar i hjulet för dylika initiativ. Det är inte känt att tvångsarbete i egentlig mening förekommer, men det händer att myndigheterna uppmanar industriföretag och skolor att öka det "frivilliga" deltagandet i skördarbetet i jordbruket. Ett stort problem är de ettåriga anställningskontrakt som vanligen tillämpas för statsanställda. Dessa skapar otrygghet och är ett effektivt verktyg för att dämpa politisk aktivitet bland statligt anställda, det vill säga i praktiken hos en avsevärd del av befolkningen.

Av den arbetsföra befolkningen är cirka 30 procent anställda inom industrin och tio procent inom jordbruket. Medellönen höjdes per presidentdirektiv under slutet av 2010, men den därpå följande devalveringen har gjort att medellönen sjönk markant. För närvarande är medellönen motsvarande cirka 370 amerikanska dollar. Det är svårt för många att leva på denna lön och i praktiken kompletteras lönen med extrainkomster från bisysslor. Vissa svaga grupper är beroende av bidrag och stöd från staten eller släktingar.

Att bibehålla hög sysselsättning är ett grundläggande mål i Vitryssland. Arbetslösheten ligger enligt officiella siffror på mellan en och två procent, men i själva verket torde en större del av arbetskraften vara undersysselsatt och den faktiska arbetslösheten ligga kring 20 procent. Formellt är arbetsveckan 40 timmar, men i praktiken jobbar många mindre. Detta beror till viss del på att endast en begränsad privatisering eller omstrukturering av företagssektorn har ägt rum. Pensionsåldern är 55 år för kvinnor och 60 år för män, men med en medelpension på cirka 150 dollar är det få som kan klara sig utan extrainkomster. Arbetarskyddet är lågt och olycksfrekvensen relativt hög. Diskriminering på arbetsmarknaden på grund av kön, religion och etnisk tillhörighet är förbjuden. Trots frånvaron av öppen diskriminering existerar löneskillnader mellan könen.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovård och andra sociala förmåner, som pensioner, ges oberoende av kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionsnedsättning eller språk. Social status samt bostadsort kan ofta påverka den sjukvårdsinsats som ges. Sjuk- och hälsovårdssystemet är formellt heltäckande, men lider i realiteten av stora brister. Välutbildad personal finns, men ofta saknas både utrustning och läkemedel, inte minst på landsbygden. Den förväntade livslängden har sjunkit något sedan Sovjetunionens fall och är nu 76 år för kvinnor och 65 år för män. Skillnaden mellan könen är således betydande och tros främst ha med livsstilen att göra; högre alkoholkonsumtion bland män samt sämre och farligare förhållanden på manligt dominerande arbetsplatser som inom den tunga industrin. Hjärt- och kärlsjukdomar, olyckor, alkohol och cancer dominerar som dödsorsaker. Födelsetalen sjunker och Vitryssland uppvisar, liksom stora delar av det forna Sovjetunionen, en negativ trend.

Miljöproblemen är allvarliga, främst på grund av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl i Ukraina i april 1986. Hela 70 procent av det radioaktiva nedfallet hamnade i Vitryssland och effekterna på miljön och folkhälsan är svåröverskådliga. På vissa håll har grundvatten, jordbruksmark och boskap fortfarande hög radioaktivitet.

Förekomsten av hiv/aids i Vitryssland har ökat under de senaste femton åren och en bredare spridning av viruset kan observeras i landet. Myndigheterna deltar aktivt i de FN-program som finns på området.

14. Rätten till utbildning

Utbildning upp till och med universitetsnivå har tidigare varit kostnadsfri. Universitetsutbildning har dock på senare år underfinansierats av staten och studenter betalar i dag i allt större utsträckning för studierna. Utbildning ges i

teorin oberoende av kön, etnisk tillhörighet, religion, handikapp, språk eller social status. I praktiken diskrimineras studenter som engagerar sig i oppositionella rörelser så som politiska partier eller enskilda organisationer. Relegering och avstängning av oppositionella studenter förekommer. En del av dessa studenter har fått nya studieplatser genom de stödprogram som initierats i olika EU-länder, främst i Litauen och Polen.

Det vitryska språket är undervisningsspråk i cirka 20 procent av grundskolorna i landet. I Minsk är andelen avsevärt lägre, vilket gör situationen besvärlig för de föräldrar som vill att deras barn ska undervisas på vitryska. Den högre utbildningen sker nästan uteslutande på ryska. Utbildningssektorns andel av BNP är cirka sex procent, vilket är en tämligen hög siffra i ett regionalt sammanhang. Kvinnor har i genomsnitt högre utbildning än män.

Möjligheterna för vitryska studenter att studera utomlands har begränsats av en lag som egentligen var avsedd att motverka människohandel. I praktiken innebär lagen att utbildningsministeriet i varje enskilt fall måste ge tillåtelse när en vitrysk student vill studera utomlands under kortare eller längre perioder.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Levnadsstandarden i Vitryssland ökade fram till den ekonomiska krisen under 2011. Detta bekräftas av landets rankning på FN:s index för mänsklig utveckling (HDI, Human Development Index) för 2011, som placerade Vitryssland på 65:e plats bland världens länder. Skillnaderna i levnadsstandard är ofta stora mellan stad och landsbygd. Landet tillhör en av de mest jämlika staterna i världen vad gäller skillnaden i lön mellan låg- och höginkomsttagare. Lönespridningen har enligt statistiken inte ökat särskilt mycket under 1990-talet jämfört med grannländerna, och landets ginikoefficienttal (ett mått på ekonomisk ojämlikhet hos en befolkning) är också mycket lågt; plats 124 av 134 länder enligt den senaste undersökningen.

Den ekonomiska kris som drabbade landet under 2011 har inneburit att befolkningens köpkraft avsevärt har urholkats.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Det råder formellt jämställdhet mellan könen, något som också är lagstadgat i konstitutionen. Vitryssland har ratificerat konventionen om avskaffande av

diskriminering av kvinnor utan några reservationer. Kvinnor har samma tillgång till rättsväsendet, lika rätt att äga mark och samma arvsrätt som män.

I praktiken är kvinnans position inom exempelvis politik, förvaltning och näringsliv inte särskilt framträdande. De kvinnodominerade yrkena tenderar att vara lågavlönade. FN:s kommitté för avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor har tidigare kritiserat den vitryska regeringens tendenser att stärka könsrollsstereotyper genom att överbetona kvinnans roll som mor och hennes betydelse för familjen. De patriarkala attityderna i samhället präglar synen på könsrollerna och jämställdhet står inte högt upp på den politiska dagordningen.

Antalet rapporterade våldtäkter brukar uppgå till några hundra per år, men den verkliga siffran är sannolikt högre eftersom många tvekar inför att anmäla dessa brott. Kvinnomisshandel är sällan föremål för offentlig diskussion, och enligt FN kan upp till 30 procent av kvinnorna vara utsatta för våld i hemmen. Tolv procent av de vitryska kvinnorna har enligt Amnesty utsatts för sexuella trakasserier på arbetsplatsen, men det finns ingen särskild lag på området. FN sponsrar informationskampanjer på detta tema. Lättare misshandel i hemmet kan straffas med böter eller 15 dagars fängelse, och det hävdas att polisen numera tar itu med dessa brott om de anmäls.

Vitryssland är såväl ursprungsland som genomfartsland för människohandel. Kvinnor och flickor förs till Ryssland, Mellanöstern, Central- och Västeuropa där de tvingas prostituera sig eller utnyttjas sexuellt. Enligt vitryska kvinnoorganisationer finns det tecken som tyder på ett samband mellan kvinnofridskränkning i hemmet och människohandel. Det är mycket svårt att uppskatta omfattningen av människohandeln eftersom statistiken är osäker. Människohandel är straffbart enligt en lag från 2001. Även att anställa personer för att utnyttja dem sexuellt eller på annat sätt är olagligt.

Myndigheterna i Vitryssland kan definitivt sägas ta problemen med människohandel på allvar. Inom socialministeriet finns ett centrum (Gender Information and Policy Center) som stöds av UNDP och som arbetar med frågorna. Den vitryska polisen har en speciell grupp för narkotika och sexuell brottslighet.

Det förekommer uppgifter i oberoende vitrysk press om att myndigheternas iver att bekämpa nämnda handel är överdriven, att människor döms på lösa grunder och att lagstiftningen om människohandel används som ett instrument för att begränsa medborgarnas rörelsefrihet. Med tanke på att Vitryssland är relativt isolerat i internationella sammanhang misstänks ibland att landet utnyttjar kampen mot människohandel för att uppnå internationellt erkännande.

17. Barnets rättigheter

Barns rättigheter, välfärd och hälsa uppmärksammas av vitryska myndigheter, men problem kvarstår. Åga är inte förbjuden i lag och enligt undersökningar uppges att hela 40 procent av alla pojkar och 31 procent av flickorna blir slagna i hemmet.

Minimiåldern för anställning är 16 år, men med föräldrars tillstånd får även 14-åriga barn ingå kontrakt om arbete. Det har inte rapporterats vare sig om gatubarn eller om barnarbete. Vitryssland ratificerade FN:s barnkonvention 1990, och man har gjort en utvärdering av dess tillämpning.

Presidentdekret nummer 18 stipulerar att barn kan skiljas från föräldrarna mot deras vilja och detta sker inte alltid med barnets bästa som utgångspunkt. Ett uppmärksammat fall under 2011 rörde ett barn till två politiska fångar, vilket togs om hand av mormor medan föräldrarna satt i fängelse, och som myndigheterna i ett skede försökte omhänderta.

De vitryska myndigheterna har på senare år begränsat antalet utländska adoptioner, bland annat till Sverige. Målet är istället att hitta inhemska adoptivföräldrar, men av ekonomiska, sociala och psykologiska skäl finns det ännu relativt få vitryska föräldrar som är beredda att adoptera barn.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Konstitutionen tillförsäkrar alla medborgare likhet inför lagen. Den tar dock inte specifikt upp begrepp som etnisk tillhörighet eller religion. Vitryssar är den helt dominerande folkgruppen (83,7 procent). De tre största minoriteterna inom landet är ryssar (8,3 procent), polacker (3,1 procent) och ukrainare (1,7 procent). Den polska minoritetens organisation har under de senaste åren utsatts för direkt inblandning från myndigheternas sida. Detta kan dock snarare ses som förföljelse av en stark, oberoende enskild organisation i linje med behandlingen av alla icke-statliga organisationer, och mindre som sanktionerad förföljelse av den polska minoriteten.

I början av 1900-talet var judarna den näst största etniska gruppen i landet, och vitryssarna ansågs vara mer toleranta mot judar än sina grannfolk. Förintelsen under andra världskriget, då hundratusentals judar avrättades i Vitryssland under den tyska ockupationen, samt en omfattande utvandring och assimilering, har dock lett till att bara 0,1 procent av den vitryska befolkningen i dag anser sig vara judisk. Ibland förekommer det antisemitiska utspel i statliga tidningar och antisemitisk litteratur säljs i offentliga lokaler. I november 2011 utsattes en synagoga i staden Babrujsk för antisemitisk vandalisering.

Det finns också en romsk minoritet på knappt 10 000 personer i Vitryssland. De upplever liknande problem som i andra länder, inte minst extremt hög arbetslöshet.

Vitryssland hade under en period i början av 1990-talet det vitryska språket som enda statsspråk, vilket ledde till en viss renässans för ett språk som under århundraden förtryckts av polsk överhöghet, rysk imperialism och sovjetmakten. Efter en folkomröstning initierad av presidenten gavs i mitten av 1990-talet det ryska språket också status som statsspråk. Sedan dess har vitryskan tryckts tillbaka och tvåspråkigheten i landet existerar i dagsläget endast formellt, och få legala möjligheter finns att hävda sin rätt att till exempel kommunicera med myndigheter på vitryska. Det finns idag allt färre skolor där all undervisning sker på vitryska, särskilt i de större städerna. Den nu avlidne vitryske nationalförfattaren Vasil Bykau gick så långt att han menade att vitryskan håller på att utsättas för ett språkmord – *linguicide*.

Företrädare för den vitryska kulturen har idag svårigheter att verka i sitt eget land. Flera författare och musiker som skriver på vitryska är idag bannlysta från statliga medier och kan inte anordna konserter eller framträdanden på grund av att deras språkliga identitet ofta gör att de även tar ställning politiskt mot regimen.

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

År 1994 avkriminaliserades homosexualitet i Vitryssland. Den vitryska konstitutionen förbjuder emellertid inte diskriminering på grund av sexuell läggning eller könstillhörighet. Samkönade äktenskap är inte tillåtna och det finns inte någon partnerskapslag i Vitryssland. Homosexuella får inte tjänstgöra i armén under fredstid, men i krigstid får de inkallas till vissa befattningar. Diskriminering av och våld mot homosexuella rapporteras med jämna mellanrum, och det händer att polisen i sådana sammanhang förblir passiv.

Homo- och bisexuella samt transpersoner (hbt-personer) är inte särskilt synliga i Vitryssland. Den inställningen som rådde under sovjettiden är alltjämt rådande både hos makthavare och hos folk i allmänhet; att homosexualitet är något inlärt och ”smittsamt”. Homosexualitet och transsexualitet räknas upp på de vitryska hälso- och försvarsministeriernas lista över sjukdomar och klassificeras som en lättare personlighetsstörning. Myndighetspersoner, däribland landets president, uttrycker sig regelbundet nedlåtande om hbt-personer.

Mot bakgrund av den allmänt negativa inställningen vill normalt inte heller oppositionspartier och andra organisationer öppet stödja homosexuella och

varje försök att med lagstiftning stärka skyddet mot diskriminering möts av aggressivt motstånd och oförståelse.

Hbt-personers föreningar möter samma problem som många andra enskilda organisationer i Vitryssland; svårigheter att bli registrerade, finansiella problem, krav på lokal samt onödigt krångliga regler. Föreningar för hbt-personer finns huvudsakligen i Minsk, men mindre grupper finns även i några av regionerna. I november 2011 organiserades en Pridefestival i Minsk. En mindre parad genomfördes också trots att arrangörerna nekats tillstånd. Paraden förflöpte utan våldsamheter eller provokationer.

20. Flyktingars rättigheter

Vitryssland är i första hand ett transitland för flyktingar på väg västerut, ofta i illegala transporter via Ryssland. Under 2011 sökte 85 personer asyl i Vitryssland, vilket innebär en tydlig minskning från tidigare år (160 ansökningar 2009 och 155 ansökningar 2010). Enligt officiella vitryska källor har dryga 800 personer blivit beviljade flyktingstatus under åren 1997-2011, varav 14 personer under 2011. Därutöver finns enligt officiell statistik drygt 7 000 statslösa i landet. Av de flyktingar som beviljas asyl kommer huvudparten från Afghanistan. Andra ursprungsländer av betydelse är Georgien, Azerbajdzjan, Tadzjikistan och Etiopien.

Ett viktigt undantag från den generellt sett fungerande non-refoulement-principen (återsändningsförbud) gäller för ryska medborgare, i synnerhet tjetjener. Vitryssland är ett vanligt genomfartsland för tjetjenska flyktingar som avser att söka asyl i EU. Landets gräns mot Ryssland är öppen inom ramen för unionsavtalet och tullunionen med Ryssland. Det finns inga registrerade flyktingar i Vitryssland med ryskt medborgarskap eftersom myndigheterna hävdar att ryska medborgare har rätt att bosätta sig i Vitryssland. Enligt UNHCR finns det dock flera dokumenterade fall då tjetjener återsänts i strid mot ovan nämnda princip och mot FN:s flyktingkonvention.

Ekonomiska begränsningar hämmar den nationella anpassningen till flyktingkonventionen liksom myndigheternas arbete med migrationsfrågor rent allmänt. Vitryssland saknar avtal med angränsande länder om vad som ska anses vara ett säkert första asylland, liksom regler för återtagande. För att få uppehållstillstånd i Vitryssland krävs en ”propiska” (registrering på bostadsadress), som även ger rätt till sociala förmåner. Denna har i praktiken visat sig vara mycket svår för flyktingar att få. Detta ses enligt UNHCR som det enskilt största problemet för flyktingar i Vitryssland.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Funktionshindrade är en relativt bortglömd och svag grupp i samhället och personer med funktionsnedsättning har i allmänhet sämre möjligheter till arbete och utbildning. De flesta byggnader och allmänna kommunikationsmedel är inte tillgängliga för rullstolsburna trots att en lag från 1992 gör detta obligatoriskt. Frågan är inte prioriterad i Vitryssland, och lokala myndigheter väljer som regel att inte avsätta medel för att verkställa lagen.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Många inhemska organisationer som verkar för de mänskliga rättigheterna, arbetar aktivt men känner sig ofta motarbetade av myndigheterna. De utsätts för telefonavlyssning, utsätts för trakasserier från skattemyndigheterna och har i några fall blivit av med sin registrering (exempelvis Vjasna som nämnts ovan). Inga större internationella enskilda organisationer är verksamma i Vitryssland sedan Open Society Fund kastades ut ur landet 1997. Företrädare för internationella organisationer tillåts inte alltid resa in i landet. Vitryska Helsingforskommittén har under flera år utsatts för press från myndigheterna och var 2006 nära att likvideras (avregistreras) på grund av påstådda skattebrott, ett hot som fortfarande hänger kvar över organisationen. Det kan inte sägas att någon egentlig dialog förekommer mellan regeringen och frivilligorganisationer om mänskliga rättigheter, även om presidentadministrationen i början av 2009 skapade ett så kallat offentligt konsultativt råd med representanter för civila samhället. Myndigheterna lade dock ned rådet under hösten 2011.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Sverige hör tillsammans med USA och Polen till de länder som bedriver det mest omfattande utvecklingssamarbetet i Vitryssland, cirka 120 miljoner kronor per år under 2011-2014 för svensk del. Demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet är en av de tre sektorer till vilka stödet är fokuserat. Konkret handlar det om att Sverige ger stöd till utvecklingen av det civila samhället och dessa aktörer, främjar internationellt utbyte, erbjuder utbildningsstöd, stödjer försvarare av mänskliga rättigheter, bidrar till ökade kontaktytor mellan svenska och vitryska aktörer, stödjer oberoende media och journalister, bidrar till ökad kunskap kring jämställdhetsfrågor, bedriver insatser mot könsbaserat våld och människohandel med mera.

EU:s utvecklingssamarbete med Vitryssland har ökat de senaste åren och omfattar bland annat projekt som direkt eller indirekt stödjer demokratiseringsprocesser, bland annat på lokal nivå. Samarbetet har tidigare administrerats från Kiev i Ukraina, men EU-delegationen i Minsk har påbörjat övertagandet under 2011. EU:s tidigare restriktiva politik lättade något med början 2008, men presidentvalet 2010 innebär att möjligheterna för ett tätare samarbete med EU återigen försvårats. Östliga Partnerskapet, som lanserades av EU och sex partnerländer i Östeuropa 2009, innebär möjligheter till ett bredare samarbete på vissa områden. Bristen på demokratiska framsteg i Vitryssland innebär dock hinder för ett fördjupat samarbete även där, och Vitryssland deltar därför ännu bara i den mellanstatliga delen av partnerskapet.

Flera internationella organisationer är representerade i Vitryssland, till exempel International Organisation for Migration (IOM) och ett flertal FN-organ. Samtliga arbetar direkt eller indirekt med frågor som rör demokrati och mänskliga rättigheter. UNHCR arbetar till stöd för asylsökande, UNFPA (FN:s befolkningsfond) verkar för ökad jämställdhet och IOM bedriver sedan flera år ett projekt för att motverka människohandel, ett projekt som delvis finansieras av Sverige. Europarådet har sedan en tid ett informationskontor i Minsk, som bland annat genomfört informationskampanjer om dödsstraffet.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har tidigare bedrivit verksamhet i Vitryssland omfattande bland annat rådgivning till såväl myndigheter som enskilda i olika rättsfrågor. Den 30 december 2010 stod det klart att Vitryssland inte avsåg att förlänga OSSE-kontorets mandat, och det stängdes under början av 2011. Elva länder, bland dem Sverige, initierade i mars 2011 den så kallade Moskvamekanismen inom ramen för OSSE till följd av situationen för de mänskliga rättigheterna i Vitryssland efter presidentvalet i december 2010. En rapport sammanställdes, men arbetet försvårades av att Vitryssland motsatte sig initiativet och bland annat nekade delegationsledaren inresa i landet.